

Armenians in Turkish Foreign Policy In The Context of Their Effects On Foreign Policy Decision-Making Process

Yasin Öztürk^{1,a,*}

¹Department of Political Science and International Relations, Faculty of Economics and Administrative Sciences, Tokat Gaziosmanpaşa University, Tokat, Türkiye

*Corresponding author

Research Article

History

Received: 18/07/2022

Accepted: 30/08/2022

ABSTRACT

Many factors affecting the national foreign policy decision-making process of states. One of these factors is internal socio-political system, too. There exists a multi-ethnic structure in this socio-political order and the impact of the minority ethnic groups on this order are extensive. In particular, the proportion of ethnic groups in total population, whether or not they demand independence, whether they are under the rule of democratic or anti-democratic government and the tools used by these ethnic minority groups are of paramount importance in foreign policy decision making process of multi-ethnic states. The means used by the ethnic minority groups to affect the decision making process may also cover non-democratic methods including the activities of ethnic-based terrorist organizations. These organizations are an important factor in observing the impact of the internal socio-political structure on the foreign policy decision making process. In order to attract the attention of the international community these terrorist organizations are considered quite instrumental. The involvement of international actors significantly influences internal-foreign policy decision making processes. Therefore the existence of ethnic minorities and ethnic-based terrorist organizations can be one of the effective tool for directing internal and external political orientations. In this context, the Armenian issue and ASALA have been actors and factors that have had a significant influence on the history of the decision-making process in Turkish foreign policy. Türkiye's approach to the process in the context of the functioning of decision making processes and democratic state examples is also important both in the context of the will to comply with international law and to ensure the supply of peace and security. In this respect, the issue is meaningful in terms of compliance with international law and the sensitivity of being part of the international community rather than a fight against terrorism.

Keywords: Ethnic minorities, Ethnic terrorism, Foreign policy, Rationalite, Democratic law state, International law, Türkiye.

Türkiye Dış Politikasında Ermeniler: Dış Politika Karar Alma Süreçlerine Dair Analiz

Süreç

Geliş: 18/07/2022

Kabul: 30/08/2022

Öz

Devletlerin dış politika karar alma süreçlerini etkileyen çok sayıda faktör vardır. Bu faktörlerden bir tanesi de iç sosyo-politik yapıdır. Bu yapı içerisinde çok etnisiteli düzen, bu düzen içinde de etnik azınlık grupların etkisi çok büyüktür. Özellikle etnik grupların toplam nüfus içerisindeki oranı, bağımsızlık talebinde bulunup bulunmaması, vatandaş oldukları devletin demokratik gelişmişlik düzeyi ve bağımsızlık talebinde bulunan etnik azınlık grupların bağımsızlık yolunda kullandıkları araçlar, çok etnisiteli devletlerin dış politika karar alma süreçlerinde büyük önem arz etmektedir. Etnik azınlıkların karar alma süreçlerine etki yöntemleri kimi zaman demokratik olmayan yöntemleri de kapsar ki bunlardan bir tanesi de etnik temelli terör örgütlerinin varlığıdır. Etnik temelli terör örgütleri iç sosyo-politik yapının dış politika karar alma süreçlerine etkisinin görülmesi aşamasında önemli bir faktördür. Uluslararası toplumun ilgisinin kazanılması için terör örgütlerinin varlığı büyük önem arz etmektedir. Uluslararası aktörlerin de müdahil olması devletlerin iç-dış politikada karar ve karar alma süreçlerine önemli ölçüde tesir etmektedir, bu yüzden de etnik azınlıklar ve etnik temelli terör örgütlerinin varlığı devletlerin iç ve dış politik yönelimleri için etkin bir yönlendirme aracı olabilmektedir. Ermeni meselesi ve Armenian Secret Army for the Liberation of Armenia (ASALA) örgütü de bu bağlamda Türk dış politikası karar alma süreçlerinde tarihten günümüze önemli etki doğuran aktör ve faktörlerden olmuştur. Karar alma süreçlerinin işleyişi ve demokratik devlet örnekleri bağlamında Türkiye'nin sürece yaklaşımı da hem uluslararası hukuka uyma iradesini hem de barış ve güvenliğin temininin sağlanması bağlamında da önem arz etmektedir. Bu yönüyle konu yalnızca bir terörizmle mücadelede de ziyade uluslararası hukuka uygunluk ve uluslararası toplumun parçası olma hassasiyetinin de görülmesi açısından anlamlıdır.

Anahtar Kelimeler: Etnik azınlıklar, Etnik terör, Dış politika, Rasyonalite, Demokratik hukuk devleti, Uluslararası Hukuk, Türkiye

Copyright

This work is licensed under Creative Commons Attribution 4.0 International License

^a yasin.ozturk@gop.edu.tr

^{id} <https://orcid.org/0000-0002-4518-3862>

How to Cite: Öztürk Y. (2022). Armenians in Turkish Foreign Policy In The Context of Their Effects On Foreign Policy Decision-Making Process, Journal of Economics and Administrative Sciences, 23(4): 1021-1032

Giriş

Dış politika karar alma süreçlerini etkileyen iç siyasal, toplumsal, coğrafi, tarihi, hukuki faktörlerin yanı sıra uluslararası hukuk, uluslararası örgütler, uluslararası güç dinamikleri, ulusal çıkar, tehdit, güç, kapasite, kimlik ve aidiyet, karar alıcı gibi birçok faktör bulunmaktadır. İdeal bir dış politika analizi ve devletlerin dış politikalarının temel amacı olan mutlak rasyonalite hususunun da diğer tüm faktörler gibi ayrı ayrı incelenmesi gerekmektedir. Bu faktörlerden biri olan kimlik de bu analiz sürecinin bir parçasını oluşturmaktadır. Bu etnik sosyal gruplar birden fazla, nicelik olarak yüksek veya düşük yoğunlukta veya kimi zamanda azınlık statüsünde olmayabilirler ancak devletlerin dış politika karar alma süreçlerinde doğrudan etkilidirler. Özellikle demokratik devlet örneklerinde karar alma süreçlerinin toplumun her kesiminin katılımıyla olması, farklı etnik grupların hem iç siyasal hem de dış politika karar alma süreçlerine doğrudan etkileri olduğu söylenebilir. Ayrıca bu sosyal grupların görünüşte olmasa da ideolojik manada bağımsızlık idealleri taşımalarının çok uluslu devletler için bir risk unsuru barındırdığını söylemek yanlış olmayacaktır. Bu süreçler kimi devletler için iç politika sorunsalı olmaktan çok daha fazla dış sorunsalı da meydana getirmektedir. Bu sosyal gruplara karşı gösterilen her tepki uluslararası toplumda karşılık bulmaktadır. Bu yönüyle dış politika analizinde etnik sosyal grup ve dış politika ilişkisi önem arz etmektedir. Ermeni meselesi ise politika ve hukuk yönüyle Türkiye dış politikasını etkileyen önemli faktörlerden bir tanesini oluşturmaktadır. 1915 olayları öncesi başlayan ve günümüzde dahi devam eden bir faktör olarak Türkiye dış politikası karar alma süreçlerindeki önemli bir değişkeni göstermektedir. Uluslararası politika, uluslararası hukuk ve iç politika yönleriyle ele alınması önemli görülmektedir.

Bu çalışmada bahsi geçen "etnik azınlık" ifadesi, çok uluslu toplumlar içerisinde Birleşmiş Milletler (BM) azınlık tanımına göre azınlık olarak kabul edilmeyen ancak genel nüfus içerisinde azınlık olan grupları da ifade etmektedir (UN, 2010). Ancak etnik azınlık kavramının bu çalışma içerisindeki yeri de BM'nin yaptığı ve uluslararası manada genel kabul gören tanım bağlamında; içinde bulunduğu toplumda başat unsur olmama, sayıca az olma, etnik, dinsel, kültürel farklılık gösterme ve buldukları coğrafya üzerindeki devlete vatandaşlık(yurttaşlık) bağı ile bağlı bulunan grupları ifade etmek için kullanılmaktadır (Oran, 2004). Etnik temelli terör örgütleri de etnik azınlık kavramına dayanakla bağımsızlık talep eden etnik azınlık grupların kullanmış oldukları bir bağımsızlık yöntemi olduğu söylenebilir. Özetle bu çalışmada bahsi geçen etnik grupların resmi olarak azınlık tanımına giren grupların içerisinde olup olmaması değerlendirmeye katılmamıştır.

Bu çalışma; dış politika karar alma süreçlerinde sosyal grupların etkisini ortaya koyarak, ilgili devletlere etki derecesi, yöntemi ve devletlerin mutlak çıkar amacına tesirleri bağlamında kurgulanmış ve tarihsel olarak uzun bir dönemi ele alması nedeniyle örnek vakalar kısmi olarak ortaya konulsa da çoğunlukla teorik bir zeminde ilerlemiştir.

Bu bağlamda çalışma dört bölümden oluşmaktadır. Teorik bir çalışma amacı güdülmesi nedeniyle ilk bölümde dış politika-iç politika ilişkisi, iç sosyo-kültürel yapının dış politika karar alma süreçlerinde etkisi ve bu sosyo-kültürel yapı içerisindeki sosyal grupların dış politika karar alma süreçlerine etkilerinin ortaya konması amaçlanmaktadır. Üçüncü bölümde özellikle politik-psikoloji ve psiko analiz konuları değerlendirilecektir. İlk üç bölüm, dördüncü bölümde incelenecek olan Türk dış politikası karar alma süreçlerinde Ermeniler konusunun teorik alt yapısını oluşturacaktır.

Dış Politika Analizinde İç Politika-Dış Politika İlişkisi

Birinci Dünya Savaşı'ndan başlayarak 1980'lere kadar uzanan süreçte baskın olarak ortaya çıkan Realist teori, uluslararası sistemde faktör olarak güce, aktör olarak da devletlere yer vermiştir. Bu anlamda dış politika karar alma süreçlerinde devlet dışı hiçbir aktörün varlığı kabul edilemez denilmiştir. Realist politikanın post-pozitivist teorilerle farklılaştığı bir diğer önemli husus ise devletlerin bir bütün olduğudur. Bu yaklaşımın mimarı Kenneth Waltz'a göre devletler kara kutular olarak tanımlanmış ve her devlet için aynı girdilerin aynı çıktılar olarak karşımıza çıkacağı ve devletlerin iç sistemlerinin dış politikaya etki etmeyeceği ifade edilmiştir (Fearon, 1998). Bu açıdan devletler, bir kara kutudur ve iç politik sistem, çok etnisiteli yapı gibi faktörler realist teori için bir anlam ifade etmemektedir (Arı, 2016).

Soğuk Savaşın bitmesi ile yaşanan uluslararası siyasal ve sosyal dönüşüm devletlerin dış politika karar alma süreçlerinin incelenmesine yönelik çalışmaları ve bu süreçleri etkileyen diğer faktörlerin farkına varılmasını da beraberinde getirmiştir. Salt askeri unsura dayalı realist politikalar daha liberal hale gelmiş, bu noktada dış politika işletim süreçleri de farklı unsurları içine başlamıştır. Bu durumun sonucunda dış politika analizleri yapılırken iç politik, toplumsal, ekonomik birçok etken, analizin kapsamına dahil edilmiştir. Soğuk Savaş sonrası ortaya çıkan bu post-pozitivist yaklaşımlardan sosyal inşacılık (constructivism) da bu yeni faktörler içerisinde kimlik konusuna değinmesiyle adından söz ettirmiştir. Bu yaklaşıma göre; bireysel anlayışımız dışında hiçbir toplumsal durum meydana gelmemektedir. Bu manada inşacı teorisyenler; sosyal dünyayı bizim dışımızda gelişen bir dış dünya olarak algılamazlar. Özellikle kimlik, aidiyet, inanç gibi konular inşacı teorisyenler açısından çok büyük önem arz etmektedir. Bu anlayışla küresel siyasette inşacı yaklaşım yapı-aktör tartışmasını önemli görmektedir, Realist teorinin aksine iç dinamiklerin dış politikada doğrudan etkili olduğu vurgusunu yapmaktadır. Wendt'in öncülüğünü yaptığı bu yaklaşımla iç sistemdeki tüm aktör ve faktörlerin dış politikada etkili olduğu ifade edilmektedir. Yine Wendt'in bahsettiği dostlar-düşmanlar anarşisi kavramları aktör-yapı sorunsalında iç politikanın dış politikaya etkisini, iç toplumsal yapının dış politikada tehdit veya fırsat algısı oluşturması gibi durumları

vurgulaması açısından önem arz etmektedir (Wendt, 1992).

Bu çerçevede etnik grupların da dış politika karar alma süreçlerinde etkisinin olduğu kaçınılmaz bir gerçek olarak karşımıza çıkmaktadır. İç politika-dış politika ilişkisinin ortaya çıkması açısından sosyal inşacı teorinin katkısı tartışılmaz denilebilir. Bu çerçevede inşacı teorinin uluslararası ilişkiler disiplinine yaptığı en büyük katkının, devletlerinin kimlik, inanç, kültür, dil, iç siyasal yapı gibi değerlerinin değişmesinin dış politikada karar alma süreçlerinin değişmesine yol açacağı vurgusudur.

İç Siyasal Sistemlerin Dış Politika Karar Alma Süreçlerine Etkileri

Soğuk Savaş sonrası dönemde uluslararası toplum tarafından kabul görmeye başlayan demokrasi vurgusu dış politika karar alma süreçlerini de etkilemiştir. Medyanın da daha yaygın bir şekilde kullanılması ile iç kamuoyu da dış politika karar alma süreçlerinde çok daha fazla etkili olmaya başlamıştır. Demokratik devletlerde karar alıcı mekanizmaların hesap verilebilirlik üzerine kurdukları düzen ortaya çıkarken, daha otokratik, liderin veya küçük oligarşik yapıların egemen olduğu iç siyasal sistemlerin de varlığı devam etmektedir. Bu çerçeveden farklı iç siyasal düzene sahip devletlerin dış politika kararları doğal olarak önemli farklılıklar göstermektedir. Bu aşamada iç siyasal rejimlerde rasyonalite kavramı hesap verilebilirlik üzerine kurulmuştur denilebilir. Bu durumda da demokratik yapılar mutlak rasyonalite isteğinden hesap verememe endişesiyle vazgeçip sınırlı rasyonaliteye yönelebillerken, otokratik rejimlerde böyle bir kaygı olmaması sebebiyle rasyonaliteye ulaşma isteği daha kolay gerçekleşebilir (Dugis, 2009).

Bunun yanında devletin yalnızca siyasal yapısı değil siyasal düzen de söz konusu dış politika karar alma süreçlerinde çok önemli etkilere sahiptir. Özellikle demokratik yapılarda iç siyasal sisteme ait bürokrasi ve bürokratik siyaset, karar alıcıyı etkileyen psikolojik ve bilişsel faktörler, iç kurumsal yapıda farklı kurum ve kuruluşların çıkarlarının örtüşmesi veya çatışması ile bu durumun karar alıcı üzerindeki etkilerinin de dış politika kararlarını etkileyen unsurlar arasında yer aldığı söylenebilir (Tayfur, 2012). Bu faktörlerin hepsinin ayrı ayrı incelenip analiz edilmesi gerekmektedir ancak bu çalışma çerçevesinde ele almak gerekli görülmemektedir. Genel olarak söylenecek olursa; dış politika kararlarının bir lider, parlamento, küçük oligarşik grup, dışişleri bürokrasisi gibi farklı farklı unsurlar tarafından alınması, iç siyasal sistemin dış politikaya etkisine gösterilebilecek en önemli örnekler olarak kabul edilebilir.

Demokratik-Anti Demokratik Devletler Örneği

Yukarıda bahsedildiği üzere iç siyasal rejim kavramı hem iç politika hem de dış politikada karar alma süreçlerinin belirleyicisi konumundadır. Eğer sistemi yöneten bu yapı çeşitli anayasal ve hukuksal temellere dayalı politikalar üretiyorsa, bu sisteme anayasal yönetim

denilebilir. Fakat yönetim üzerinde herhangi sınırlama getirilmemiş, çoğunlukla ideolojik değerler çerçevesinde yürütülen bir yönetim anlayışı varsa bu sisteme de anti-demokratik rejimler denilebilir. Demokratik yönetimlerde var olan güçler ayrılığı ilkesi ile karar alma sürecine çok fazla aktör dahil olabilmektedir. Bu nedenle karar verme yetkisi demokratik kurumlar arasında dağılmıştır. Bunun yanında karar alıcı konumunda bulunan lider veya hükümet, kamuoyunun da desteğini almakla yükümlüdür; alınacak kararın meşruiyeti açısından bu destek çok büyük önem arz etmektedir. Karar alıcılar bu süreç sonunda seçimler vasıtasıyla bir şekilde topluma karşı hesap vermek durumunda kalmaktadırlar (Efegil, 2012). Bu noktada toplumun içinde bulunan farklı en küçük etnik, dini, mezhepsel gruplar bile dış politika karar alma süreçlerinde az ya da çok etkili olmaktadır.

Otokratik rejimler ise; tek liderin egemen olduğu ve liderden bağımsız çok az güç ve dengeleyici unsurun olduğu, tek parti veya grubun egemen olduğu ve kararın yalnızca lider değil ama çevresindeki küçük oligarşik grup tarafından alındığı yapılar olarak ifade edilebilir. Bu sistemlerde dış politika kararları alınırken daha fazla serbestliğe sahip olunmaktadır. Çünkü lideri kurumsal olarak sınırlayabilecek herhangi bir yapı iç sistemde oluşmamıştır. Bu nedenle anti-demokratik sistemlerde kararlar genellikle liderler tarafından alınmaktadır. Fakat otoriter liderler de dış politika karar alma süreçlerinde çeşitli sınırlamalara maruz kalabilirler. Bu tip bir otoriterlik durumunda kamuoyunda lidere karşı demokratik bir tepki gösterilemeye bile toplumun birçok farklı kesiminden şiddete varan sokak gösterileri gibi toplumsal şiddet olayları ortaya çıkabilir. Genel olarak duruma bakılacak olursa; iç muhalefetin ki bu kavramın içerisinde kamuoyu etkisi de vardır, dış politikaya etkisi rejimin yapısına göre farklılık göstermektedir. Eğer karar alıcı mekanizma lider veya siyasi parti kamuoyu ve siyasi muhalefetin tepkisini göz ardı ederse dış politika karar alma sürecinde muhalefetin etkisi yok denecek kadar az olacaktır. Otoriter rejimlerde uygulanan bir diğer yöntem ise karar alıcı mekanizmanın muhalif gruplardan bazılarına çeşitli ödüller veya rüşvet vererek demokratik ve rasyonel olmayan karar alma konusunda destek sağlayabilmesidir. Bu durum da karar alıcının meşruluk arzusunun bir noktada yansımaları olarak görülebilir. Ancak bu durumda yine mutlak rasyonalite amacı olumlu veya olumsuz bir şekilde etkilenecektir (Efegil, 2012).

İç Sosyo-Kültürel Yapı/Dış Politika İlişkisi

Dış politikada uluslararası örgütler, çok uluslu şirketler, kişiler de aktör olarak kabul edilse dahi başat aktör halen devlettir. Devletler politika üretirken farklı araçlar kullanıyor olsalar dahi, mutlak rasyonaliteye ulaşmak tüm devletlerin ortak amacıdır. Realist dış politika da güç mutlak rasyonaliteye ulaşmak için araç iken, liberal dış politika prensipleri iş birliğini mutlu rasyonaliteye ulaşma aracı görmektedir. Soğuk Savaş sonrası ortaya çıkan kimlik, kültür gibi faktörleri dış politika karar alma sürecine dahil eden

post-pozitivist teorilerinde ortak noktası yine mutlak rasyonaliteye ulaşmaktadır denilebilir.

Mutlak rasyonalite arzusu içerisinde olan devletler için kimlik kavramı bu çerçevede önem kazanmaktadır. Post-pozitivist teoriler arasında yer alan Konstrüktivist yaklaşımda ise; dış politikada kimliğin önemini vurgulamaktadır. Bu yaklaşıma göre devletler karar alırken ve politika üretme süreçlerinde hiçbir zaman objektif olamamışlardır. Devletler, sahip oldukları kimlikler sayesinde kimi devletleri düşman olarak algımlarken kimi devletleri dost kategorisine koyabilirler. Burada mutlak rasyonaliteye ulaşmak için araç olarak güç mü yok iş birliği mi tercih edilecektir? Bu sorunun cevabı devletlerin sahip oldukları kimlik ve bu kimliğin beraberinde getirdiği dost ve düşman algısı olmuştur (Özdemir, 2008). Bu açıdan bakıldığında baskın olan tek uluslu devletler için dış politikada ortak kimliğe sahip devletlerle olan ilişkiler çoğunlukla iş birliği ve dostluk çerçevesinde olacaktır anlamı çıkmaktadır. Örnek olarak Türkiye'nin Soğuk Savaş sonrası Orta Asya Türk Cumhuriyetlerine karşı artan ilgisi ortak kimlik kavramı üzerinden değerlendirilmelidir. Türk Dili Konuşan Ülkeler Parlamentosu, Türk Kültürü Teşkilatı, ortaklık çerçevesinde kurulan Türk-Kırgız Manas, Hoca Ahmet Yesevi Üniversiteleri gibi kurumlar kimlik faktörünün dış politikaya yansımaları olarak görülmektedir (Türkiye-Orta Asya ilişkileri).

Ancak etnik sosyal grupların dış politikada konstrüktivist dış politika anlayışı ile bir fayda sağlama aracı olup olmayacağı tartışmalıdır. Bu noktada en temel ayrım, etnik sosyal gruplara dışarıdan sağlanan desteğin bu grupların vatandaşlık bağı ile bağlı oldukları devlet tarafından algılanması hususudur. Çünkü bağımsızlık yanlısı ve bağımsızlık sürecinde terör örgütlerini bir araç olarak kullanan azınlık gruplara yapılacak tüm eylem ve söylemler, azınlıkların vatandaşı oldukları devletler tarafından tehdit olarak algılanacaktır. Dış destekler sayesinde azınlık gruplar; bağımsızlık ve diğer taleplerini daha yoğun seslendirebilirler, terör örgütleri de bu desteği uluslararası sistemde bir meşruiyet aracı olarak kullanma çabasına girebilirler. Ancak bu gibi bir durumda dahi devletler dış politikada mutlak rasyonalite beklentisinden taviz vermez ancak etnik temelli terör örgütü eylemlerine maruz kalan ve bağımsızlık yanlısı azınlık grupları barındıran devletlerin mutlak rasyonalite çabasının olumsuz bir şekilde etkilenmesi kaçınılmazdır.

Bir diğer etki olarak; ayrılıkçı sosyal grupların tabiiyeti buldukları devletin egemenliğini tanımaksızın diğer devlet ve örgütlerle kurmuş oldukları ilişkilerdir. Bu durum etnik sosyal grup kaynaklı terör örgütlerinin en yaygın bulunduğu durum olarak kabul edilebilir. Bu ilişkiler sayesinde etnik azınlık gruplar kendilerini uluslararası toplumda kabul ettirme çabası içerisinde girerler ve azınlık temelli terör örgütleri de bu meşruiyet çabası için bir yöntem olmaktadır, bu durumda azınlık gruplar bağlı oldukları devletin dış politikasını etkilemektedirler. Yani ayrılıkçı etnik azınlık gruplarla ve bu gruplara bağlı etnik terör örgütleri ile bu azınlık grupların vatandaşı oldukları devletin rızası olmayan bir şekilde ilişki kuran dış devlet, örgüt ve gruplar bahsi geçen devlet için normal şartlarda iyi ilişkiler kurulabilecekken etnik azınlıklara dış destek sorunu

üzerinden bir tehdit algısı oluşturabilir. Bu durum etnik azınlık gruplara sahip devletlerin mutlak rasyonalite çabasını olumsuz yönde etkileyecektir.

Etnik azınlık grupların vatandaşı oldukları devletin dış politikada rasyonalite arayışına etkileri yalnızca olumsuz şekilde olmamaktadır. Bu olumsuz etkinin temelinde yatan sebep; etnik azınlık grupların ayrılıkçı, bağımsızlık arzusu güden faaliyetlerde bulunması olarak söylenebilir. Bu durumun aksi olarak ise; etnik azınlık konumunda bulunan ancak vatandaşı oldukları devlete karşı bağımsızlık faaliyeti yürütmeyen ve artık o devletin vatandaşlığını kabul etmiş olan etnik azınlık gruplar için dış politikada mutlak rasyonaliteye etkileri çok daha olumlu yönde olacaktır. Bu durumda etnik azınlık gruplar, farklı devlet bünyesinde yaşayan ortak etnik gruplarla ilişkilerinde vatandaşı buldukları devletin gönüllü elçisi konumuna gelirler. Bu duruma örnek olarak, Arap Baharı öncesi dönemde Türkiye'nin yeni dış politika prensipleriyle de uyuşan bir şekilde, Türkiye'de yaşayan Arap topluluklarla Suriye, Irak gibi ülkelerde yaşayan Arap kökenli toplulukların iki ülke ilişkilerinin gelişmesine önemli katkıda bulunmuş olmaları verilebilir. Benzer olarak yurt dışında çoğunlukla da Almanya'da yaşayan Türk kökenli gruplar Türkiye-Almanya ilişkilerinin ilerlemesinde dolaylı olarak önemli rol oynamaktadırlar.

Coşkun'un türettiği yukarıdaki tablo merkezli bakıldığında "ben" ve "öteki" ilişkisi, ötekinin öteki ve ötekinin ötekisi ile ilişkisi sosyal etnik grupların dış politikaya etki derecelerini ve ilişkilerini ifade etmektedir. Bu bağlamda birinci bölümde geçen demokratik-anti demokratik devletler bağlamında bakıldığında çatışma ve iş birliği ile mutlak rasyonalite ilişkisi daha açık anlaşılacaktır.

Sosyal Grupların Dış Politikaya Etki Yöntemleri ve Psiko-Politik İnşa Süreçleri

Etnisite; din, mezhep, kabile, klan, ırk gibi toplumsal gruplardan bir tanesidir. Etnisite kavramını sadece millet olarak özdeşleştirmek bir genelleme olarak yanlışlık meydana getirmektedir. Bu çerçevede tek bir etnik millettten oluşan devletler tek etnik yapı devlet, birden fazla etnik gruptan oluşan devletler de çok etnik yapı devlet kategorisine girer. Bu çerçevede etnik kimlik ve milliyetçilik ilişkisi çok etnisiteli devletler için geçerli bir konu olmaktadır. Etnik kimlik konusunda en önemli yaklaşımlardan biri olan primordiyalistlere göre; etnik kimliğin tarihin derinliklerinden bu yana varlıklarını sürdürdüğü ve biyolojik bir ihtiyaç gibi olduğu ifade edilmektedir. Bu çerçevede yakınlarını kayırma, ayrı tutma gibi eğilimler vurgulanır ve tüm bu unsurlar kan bağı ile ifade edilir. Bu yaklaşımdan farklı olarak; konstrüktivist yaklaşım etnisiteyi kan bağından öte, toplumun seçkinlerinin kendi amaçları uğruna yönlendirdiği hayali cemaatler olarak nitelendirmiştir. Şartlara bağlı olarak üretilen, yönlendirilen, bastırılan, yapılar olarak da değerlendirmişlerdir. Bu yaklaşım primordiyalistlere göre etnisitenin en temel unsuru olan kan bağını göz ardı etmektedir ve bireylerin kan bağı olmaksızın ideolojik olarak da kendilerini bu etnik gruba ait hissedebilecekleri de vurgulanmıştır (Aktürk, 2006).

Çizelge 1: Ben ve Öteki İlişkisi/ The Relationship Between I and The Other

Table 1: The Relationship Between I and The Other

Öteki ile Etkileşim (Wendt, 1992)	Anarşi Kültürünün Niteliği (Wendt, 1992)	Güvenlik Çıktısı
Olumsuz	Hobbes Yaklaşımı	Çatışma
Nötr	Lock Yaklaşımı	Güvenlik Merkezli
Olumlu	Kant Yaklaşımı	İşbirlikçi (Coşkun, 2012)

Bu iki yaklaşımdan çıkarılacak sonuç: Etnik gruplar, ister kan bağı ilişkisiyle oluşmuş etnik grup, isterse de yapay olarak oluşturulan aslında farklı etnik gruplar içinde erimiş ve asimile olmuş ya da farklı etnik gruplar içinde milliyetçi duyguları körelmiş ve normal şartlar altında ortaya çıkmayan ama çeşitli yönlendirmeler ve kışkırtmalar ile açığa çıkarılan yapay milliyetçilik hareketleri şeklinde oluşmuş olsun, her iki grupta da var olan ortak nokta bu grupların aidiyet ve bağlılık güdülerinin çok güçlüdür. Dış destek sorunsalının önemi bu güçlü aidiyet güdülerinin olmasından kaynaklanmaktadır. Bu noktada özellikle aynı etnik gruba ait gruplarla olan ilişkiler, etnik grupların dış politikaya etkilerinde büyük önem arz etmektedir. Bunun yanında farklı kimliğe sahip etnik grup, siyasal yapı ve devletlerin bu gruplara olan destekleri veya engellemeleri bu etnik grupların vatandaşlık tabiiyetinin buldukları ülkelerin dış politikaları açısından önemli etkiler doğurmaktadır.

Genel olarak dış aktörlerin etnik gruplara olan yaklaşımları, “cesaretlendirme, uzlaştırma ve bastırma/izole etme biçiminde üç farklı kategoriye ayrılabilir. İlk tepki, zayıf grubun desteklenmesiyle çatışmaların artmasına ve uluslararasılaşmasına (cesaretlendirme), ikincisi iş birliği atmosferi içinde çatışmaya barışçı bir çözüm bulma arayışına (uzlaştırma), üçüncüsüyse çatışmaya karışmayarak çekimsiz kalmaya(izolasyon) veya devletin yanında yer alarak ona her türlü desteğin verilmesine(bastırma) yol açar” (Kurubaş, 2009).

Ancak sosyal grupların uyguladıkları yöntemleri etkileyen başka birçok faktör de bulunmaktadır. Bu bağlamda sosyal grupların şiddete bulaşmaları ilk aşamada mı oluşmaktadır yoksa öncelikle politik yöntemler mi kullanmaktadırlar. Bu tartışmanın cevabı yine ilgili devletin iç politik ve sosyo-kültürel yapısı ile doğrudan ilgilidir. Liberal yönetim sistemine sahip olan sistemlerde baskı grupları iç-dış politika karar alma süreçlerine doğrudan etkili olmaktadır. Özellikle iç toplumsal düzende yer edinmiş ekonomik yapının egemenliğini de kısmi olarak veya tamamen elinde bulundurmuş, dış politika karar alıcıları üzerinde yoğun etkiye sahip olan etnik azınlık gruplar dış politika kararlarına doğrudan etkili olmaktadır. Bu noktada verilebilecek en çarpıcı örneklerden bir tanesi Amerika Birleşik Devletleri (ABD)’deki Ermeni gruplar olabilir.

Etnik grupların dış politikayı etkileme yöntemlerinden birisi olarak; bu grupların tabiiyeti buldukları devletin liberal yönetim anlayışı çerçevesinde gönüllü olarak azınlık hak ve taleplerine saygı duymasını sağlama şeklinde ele alınabilir. Bu anlayış çerçevesinde demokratik-liberal yönetim sistemlerinde iç-dış karar alma süreçlerinde toplumun her kesimine söz hakkı tanınmaktadır. Bu

sistemde azınlık gruplar da doğrudan karar alma süreçlerine katkıda bulunabilirler. Bu sistem içerisinde azınlık grupların temsil ettikleri lobiler ve siyasi-toplumsal etki araçları karar alma süreçlerini etkileyen araçlar olarak söylenebilir. Bu yöntemlerle etnik azınlık gruplar siyasi erklere taleplerini doğrudan iletebilir (Hasanoğlu, 2017).

Ancak daha anti-demokratik, karar alıcının tek söz sahibi olduğu yönetim sistemlerinde, azınlık hak ve taleplerinin korunması, dikkate alınması söz konusu olmamaktadır. Bunun yanında, azınlıkların kendi öz haklarının tanınmadığı, asimilasyona tabii tutulma ve yok sayılma gibi durumlara maruz kaldıkları yönetim sistemlerinde ayrılıkçı azınlık gruplar hak ve taleplerini daha farklı yöntemler kullanılarak gösterilebilirler. Bu yöntemler arasında ise; terör faaliyetleri, terörist gruplarla iş birliği kurma veya bunun türevi olan şiddet ve şiddete dayalı sivil itaatsizlik faaliyetleri uygulayabilirler. Bu yöntemler baskı altında tutulan, şiddete maruz kalan etnik azınlık grupların çoğunlukla kullanmış oldukları yöntemler olarak ifade edilebilir (Bowling, Parman, Coretta, 2017).

Lobicilik/Diaspora ve Siyasal Baskı Araçları

Lobicilik, “bir grup veya topluluk adına hareket ederek hükümet kararlarını etkilemek amacıyla planlanan ve bu amaçla vatandaşla karar vericiler arasında kurulmaya çalışılan bir tür iletişim olarak tanımlanabilir (Arı, 2005). Lobicilik kavramı doğrudan veya dolaylı olmak üzere iki kısımda incelenmektedir. Doğrudan lobicilik, “doğrudan doğruya örgütün temsilcisi ile karar alma sürecindeki yetkili kişi arasında iletişim kurulmasıdır. Bu süreçte yer alan ve örgütün ajanı veya temsilcisi durumundaki kişiye lobici denmekte ki bu bazen o örgütte çalışan bu işle görevlendirilmiş bir kişi, örgütün lideri veya bir üyesi veyahut bu amaçla kurulmuş lobi şirketinin bir görevlisi olabilir” (Arı, 2005).

Dolaylı lobicilik ise; imaj ve etki üretme yoluyla toplumu kanalize etmeye yönelik çeşitli medya organları veya şirketler tarafından uygulanan bir tesir yöntemi şeklinde ifade edilebilir. Bu alanda faaliyet gösteren şirketler maddi beklentiler karşılığında medya desteği ile propaganda faaliyeti yürüterek bir kamuoyu etkisi oluşturma çabasına girişmektedirler (Arı, 2005). Dolaylı lobicilik kavramı içerisine; sendikalar, siyasi partiler, sivil toplum kuruluşları gibi azınlık gruplar tarafından oluşturulmuş olan etki araçları da girer. Bu araçlar sayesinde dolaylı lobiciliğin temel dinamiği olan kamuoyu oluşturma faaliyeti gerçekleştirilebilir. Bunun yanında bireysel olarak herhangi azınlığa mensup kişiler de toplumun her kademesinde lobicilik faaliyeti yürütebilir. Örneğin azınlıklara ait olan üniversiteler, sendikalar, iş ve işçi grupları, toplumdaki etki kapasitelerine göre

hükümetlerin resmi veya gayri-resmi bir şekilde danışmalarını ve azınlık grupların taleplerini göz ardı etmemelerini sağlayabilmektedir (Heywood, 2011).

Genel olarak, azınlıkların dış politika karar alma süreçlerinde kullandıkları lobicilik faaliyetleri çoğunlukla liberal, demokratik hukuk sistemine sahip devlet sistemlerinde görülmektedir ancak bu ifade anti-demokratik sistemlerde lobicilik faaliyetinin yürütülmediği ya da demokratik siyasal sistemlerde şiddet yöntemine başvurulmadığı anlamına gelmemektedir. Daha genel bir ifade ile; anti-demokratik yönetimlerde karar alıcı lider ve çevresindeki oligarşik grup dolaylı lobicilik faaliyeti ile oluşturulan kamuoyu etkisinden çok fazla etkilenmeyeceklerdir. Ancak doğrudan lobicilik bu gibi anti-demokratik yapılarda da lider ve çevresinin kararlarını etkileyebilir. Bu durumda etnik azınlık grupların lider ve çevresi üzerinde önemli ölçüde etkisi olması gerekmektedir. ABD, Rusya, Lübnan gibi ülkelerde var olan ve siyasi erkler üzerinde etkili olan Ermeni azınlık gruplar lobicilik faaliyetleri için önemli örneklerden biri olarak gösterilebilir. Dünya üzerinde Türkiye ile Ermenistan arasında var olan Ermeni soykırımı iddialarını tanıyan ülkelerin ABD ve Rusya dahil birçoğunda Ermeni lobisinin etkisi çok fazla görülmektedir. Yine lobilerin farklı etnik, dinsel lobi grupları ile geliştirdikleri ilişkilerde tabiiyetinde buldukları ülkenin iç-dış politika karar almasında etkili olmaktadır. Örneğin Ermeni lobileri Rusya'da Kürt lobi gruplarıyla iş birliği çabası içindedirler. Böylece Türkiye'ye karşı yapılan uluslararası propaganda faaliyetlerinde Kürt azınlık gruplardan da destek aramaktadırlar. Bu durumda uluslararası sistem içerisinde Türkiye'ye karşı yaptırım uygulama veya imaj çalışmalarının etkisi daha fazla olacağı beklentisi oluşmaktadır (Özbay, 2017).

Terörizm ve Şiddet Kullanımı

Etnik terör; amaç ve gerekçe itibarıyla Irak-Şam İslam Devleti (ISID) benzeri dini, ekonomik temelli IRA gibi örgütlerden farklıdır. Etnik terörün bu ekonomik ve dini temelli terör gruplarından farklı olan yanları genellikle coğrafi olarak belli bir bölgede sınırlanmış olmaları ve kendilerine sunulan kimliğe aidiyet hissi duymamalarıdır. Bunun yanında etnisite kökenli sorun, çatışma ve terör faaliyetleri nicelik ve nitelik olarak yoğun veya sınırlı da olsa dünyanın hemen her ülkesinde bulunmaktadır. Bu etnik azınlık gruplar içerisinde terör ve şiddet kullanma faaliyetlerini kullanan çok sayıda etnik kökenli terör örgütü de oluşturulmuştur. Örneğin Sri Lanka'da Tamil, Türkiye'de Kürdistan İşçi Partisi (PKK), Kuzey İrlanda'da Irish Republic Army (IRA) ve İspanya'da Bask Yurdu ve Özgürlük (ETA) (Baharççek, 2000).

Etnik terörün başlıca sebebi olarak azınlık psikolojisi ele alınabilir. Psiko-sosyal anlamda şiddete başvurma ve etnisite ilişkisi güvenlik kavramıyla doğrudan ilişkilidir. "Maslow'un ihtiyaçlar hiyerarşisi esas alındığında fizyolojik ve güvenlik gereksinimlerinden sonra bireyin sosyal ve kendine saygı gereksinimleri yaşamda önem arz etmekte ve bu gereksinimler karşılanmadığı takdirde bireyde kızgınlık ve öfke duygu durumları ortaya

çıkabilmektedir. Bu tür duygular ise bireyin şiddet içeren davranışlarını tetikleyebilmektedir. Buradaki sosyal gereksinimler bir gruba ait olma bilincini, grup dışındakiler tarafından kabul görmeyi; kendine saygı gereksinimi ise statü kazanma, dikkat çekme gibi dışsal faktörleri içermektedir. Bireyin bu tür gereksinimleri karşılanmadığı takdirde kendisini farklı hissetmesine dolayısıyla etnik patolojiye yol açabilmektedir" (Usta, 2009).

Etnik terör faaliyetlerinin amaçları arasında bağımsız bir devlet olma arzusunun yanında, ülke içerisinde bir azınlık grubu diğer etnik gruplar arasında daha üst bir konuma getirmek arzusu da vardır. Bunun yanında bireyin ve mensup olduğu etnik azınlık grubun güvenlik ve varlığını devam ettirme endişesi de etnik temelli terör faaliyetlerinin ortaya çıkmasına sebep olabilir. Etnik terörün dış politika karar ve karar alıcılarını etkileme yetisi toplumda uyandırdığı korkudan dolayı daha önemlidir. Toplumda oluşan korku etnik azınlıklara karşı diğer etnik gruplarda kin ve öfke birikmesine neden olsa da karar alıcılar, sindiremedikleri etnik gruplarla çoğu zaman anlaşma yoluna gitmektedirler. Bu durumda karar alıcının etnik azınlık grupların taleplerini göz ardı etmesi gibi bir durum söz konusu olmayacaktır.

Aynı Etnik Kökene Mensup Dış Gruplarla Bütünleşme Çabaları

Etnik grupların bir sorun olarak ortaya çıkma süreci ulus olma çabası ile ilişkilidir. Bu açıdan etnik grupları ulus olarak görmek yanlış olacaktır. Ulus; ortak bir kökeni paylaşan, kültürel, tarihsel ve bölgesel bağlarla sahip siyasal bir gruptur denilmektedir (Kurubaş, 2008). Bu açıdan etnik grupların ortak kültürel, tarihi bağları olsa da bölgesel başta olmak üzere ulus olmayı gerektirecek birçok unsura sahip olmadıkları görülmektedir. Genel olarak ulus, bir devletin mevcut sınırlarına bağlı sosyal ve siyasi unsurları içerirken, etnik gruplar miras yoluyla aktarılan ve ülke kavramından yoksun olan insan gruplarını ifade ettiği düşünülmektedir (Kurubaş, 2008).

Etnik grupların ulus olma çabası ise tabiiyeti olan ülkeler açısından sorunun başladığı nokta olarak görülmektedir. Bunun yanında; "Ulus-devlet, ülke sınırlarıyla ulusun sınırlarının mutlak örtüştüğünden hareketle her devletin tek bir ulus barındırdığı, her ulusun da tek bir devleti olduğu inancına dayanmaktadır. Bu da kimi yerlerde ulusun kültürel türdeşliğe sahip tek bir bütün olduğu, dolayısıyla içinde hiçbir kültürel farklılık barındırmadığı iddiasını beraberinde getirmektedir. Bu iddia gerçeği yansıtmadığı için devletler bu iddiayı doğrulama çabasına girişirler. Bu da asimilasyon dediğimiz türdeşleştirici politikaların en önemli nedeni olur. Bu durum; özellikle de milliyetçiliğin etkisiyle her etnokültürel grubun ulus olma potansiyelini içinde barındırması, bu "devlet-ulus"ları fazlasıyla ürkütür ve bu farklılıklara kuşkuyla bakmalarına yol açar. O nedenle ulus-devletler, bunları tek ve bütüncül bir kimlik içinde özümsemek için çaba harcarlar (Kurubaş, 2012).

Aynı etnik gruba mensup gruplardan alınan dış destek yukarıda bahsi geçen üç kategoriden çoğunlukla birincisi

olan, cesaretlendirme ve sorunun uluslararasılaştırılması grubuna girdiği söylenebilir. Çünkü genellikle ulus-devletlerde var olan etnik gruplar asimile olmamışlar ise ideolojik ve eylemsel olarak self-determinasyon ilkesine de dayanarak devlet olma güdüsü içinde olurlar. Bu durumda aynı etnik gruba mensup olan kitlelerden aldıkları dış destek de bu güdülere destek niteliğinde olacaktır. Özellikle sınır ortaklığı olan bölgelerde bu durum daha net görülebilir. Türkiye örneğinde Irak ve Suriye'deki Kürt grupların Türkiye vatandaşlığına mensup olan Kürt etnisiteye vermiş oldukları destek bu duruma örnek olarak gösterilebilir. Buna ek olarak; Filistin Kurtuluş Örgütü, ayrılıkçı ve isyancı hareketleri için Lübnan'daki Filistinliler tarafından organize edilmiş ve desteklenmiştir. Bunun yanında, isyancı Irak Kürtleri, farklı zaman dilimleri içerisinde İran, İsrail, ABD gibi devletlerden diplomatik destekler almışlardır. Benzer şekilde Kıbrıs'ta, Rum isyancılar Yunanistan'dan destek alırken Türkler, Türkiye tarafından desteklenmişlerdir (Yılmaz, 2010). Bu örnekler çerçevesinde; ikinci ve üçüncü grup yaklaşımlar olan uzlaştırma ve çekimser kalma yaklaşımları aynı etnik gruba mensup dış destek sorunsalı kapsamına girmediği söylenebilir.

Farklı Etnik Kökene Mensup Dış Gruplarla İlişki Kurma

Dış destek sorunsalının farklı etnik kökene sahip olan grup ve devletlerle olan ilişki inşası sürecini iki grupta incelemek mümkündür. Bunlardan ilki, destek veren devlet veya grupların niceliksel oranı, ikincisi de verilen desteklerin ne düzeyde olduğudur. En temel sorunsal olarak da devlet veya grupların bu etnik azınlık olan gruplara verdikleri desteklerin arka planında yer alan olan temel arzulardır (Saideman, 2002). Bu noktada ortaya çıkabilecek en önemli problem olarak ise; etnik azınlıklık grupların bağımsızlık talepleri için kitlesel isyan hareketlerine girişmeleri potansiyeli ve muhtemel bir isyan sürecinde uyguladıkları terör faaliyetleri gibi durumlarda dışarıdan aldıkları ideolojik, ekonomik ve lojistik destekler gösterilebilir.

Ancak bunun yanında dışarıdan gelecek destekler, aynı etnik kökene mensup grupların destekleriyle paralel bir yönelim izlerse yani bu destek kapsamında ayrılıkçılığın desteklenmesi gibi bir durum söz konusu olursa, bu durumda sürecin iç savaşa dönüşmesi yüksek ihtimal gözükmemektedir. Bu bahsedilen durum genellikle, uluslararası sistemin farklı aşamalarında rekabet içerisinde olan, tarihi veya güncel düşmanlıklar besleyen ve tehdit algısı içerisinde olan devletler arasında ortaya çıkabilir. Bu durum devletlerarası ilişkilerde bir yaptırım ve tehdit aracı olarak kullanılabilir (Salehyan, Gleditsch, Cunningham, 2012). Çok-uluslu devletlerin tarih boyunca yaşamış oldukları en temel sorun bu noktada ortaya çıkmaktadır. Bu noktada etnik azınlık gruplar bir araç olarak vatandaş oldukları devletin dış politikasına doğrudan ancak dış aktörlerin desteğiyle etki etmektedirler.

Psiko-Politik Faktörlerin Kullanımı ve Mağduriyet İnşası

Politik psikoloji, sosyal grupların, kitlelerin, uluslararası birbirleriyle olan ilişkilerini, bu ilişkilerde oynayan psikolojik öğeleri baz alarak analiz yapan bir disiplindir. Politik psikolojinin çalışma alanlarından birini de terörizm ve terörizm psikolojisi ve motivasyonları ile etnik sosyal

grupların psikolojileri oluşturmaktadır (Çevik, 2010). Bu psikolojik alt yapı ile birlikte hem çoğunluğu oluşturan sosyal gruplar için hem de azınlık durumunda kalan sosyal gruplar için bir "ben" ve "öteki" algısı oluşmaktadır. Özellikle azınlık konumundaki sosyal gruplar için bu "öteki" algısı devamında bir mağduriyet inşasını da beraberinde getirmektedir. Bu inşa süreci farklı söylemler ile bir uluslararasılaştırma çabasını da beraberinde taşımaktadır (Çevik, 2010).

Zaman Çökmesi

Seçilmiş bir mağduriyet üzerinden bu mağduriyetin anılar, söylemler ve uygulamalar ile canlı tutulmasının sağlanması ve bunun o sosyal grubun gelecek nesillerine aktarılmasını ifade eder (Çevik, 2017). Bu bağlamda, üretilmiş ya da üzerine daha fazla mağduriyet inşa edilmiş vakaların bir açmaz olması ve güncelliğini koruması sağlanır.

Grup Kimliği Sorunu

Grup psikolojisi ırk, millet, din, meslek veya herhangi bir kurum üzerinde belirli bir amaç uğruna bir araya gelen insan gruplarının psikolojik durumunu Grup kimliği kavramı da bu bir araya gelme fiilinin kimlik üzerinde kurulmasıdır. Bu bağlamda grup içerisinde bireyin kendi kimliğini kaybettiğini ve grupta baskın kimliğe büründüğü ifade edilmektedir. Bu bağlamda birey üzerindeki baskı ile kişiliğin ortadan kalkması bireyselliğin silinmesi ile bilinçdışı temel iç güdülerin ortaya çıkmasına da neden olur. Bu durum özellikle sosyal gruplarda radikal olmayan bireylerin radikalleşmesinde önemli bir unsurunu ifade eder (Volkan, 1993).

Seçilmiş Travma

Seçilmiş travma kavramı ile büyük bir grubun başka bir grup tarafında kendisini çaresiz ve mağdur hissetmesine neden olan bir olay ifade edilmektedir. Hiçbir grubun kendisini bu konuma sokma isteği yoktur ancak olay psikolojik olarak seçilmiş ve paylaşılmış incinme ve utanma yaklaşımı ile nesilden nesile aktarılmayı ifade eder. Her yeni nesilde yaşanan olay hep aynıdır ancak hikayesi daha farklı ve daha fazla mağduriyet üzerine inşa edilmektedir (Volkan, 1993).

Pazarlık ve Yas Tutma

Patolojik olarak birey yas sürecinde kaybını telafi etmek için bir pazarlık sürecine girer. Uluslararası ilişkilerde ise; bu pazarlık süreci grubun kaybı anlamına gelmektedir. Bu bağlamda pazarlık her ne kadar makul teklifler içerse dahi grubun kaybını ve ruhsal açıdan çöküntüsünü ifade eder (Volkan, 1993). Bu bağlamda yas tutma süreci ile kayıp doğrusal ilişki içerisinde. Sosyal gruplar için de benzer durum söz konusudur. Ancak pazarlık konusu, sınırları esnetilmesi güç unsurlardan oluşur.

Türkiye Dış Politikası Karar Alma Süreçlerinde Ermeni Meselesi

Ermeni meselesi Osmanlı'dan Türkiye'ye miras olarak kalan tarihsel süreç içerisinde büyüyüp daha çetrefilli hale gelen bir konudur. Hal-i hazırda dahi Türk dış politikasının

önemli konu başlıklarından birisi olmaktadır. Ermeni meselesinin ilk kez uluslararası bir seviyede ortaya çıktığı 93 Harbi ile birlikte günümüz Türkiye'sinin dış politikasında sonu belli olmayan uluslararası boyutta bir sorun doğmuştur. Bu bağlamda Türk dış politikasının karar alma süreçlerinde Ermeni meselesi diaspora, ASALA ve terörizm, dış Ermeniler, çok sınırlı da olsa iç Ermeniler olmak üzere çok farklı boyut ve niteliklerde yer etmektedir. (Bayram, 2016).

Ermeni Meselesinin Türkiye Dış Politikasındaki Etki Araçları

ASALA ve Terörizm Faaliyetleri

ASALA terörü meselesi 1970 sonrası Türk dış politikasında çok büyük yer edinmiştir. 1965 olayları sonrası artan Ermeni milliyetçilik eylemleri uygulamada kendisini ASALA terörü ile göstermiştir. İlk olarak 1973'te Türkiye'nin Los Angeles Başkonsolosu Mehmet Baydar ve Konsolos Bahadır Demir'in öldürülmesi ile başlayan terör hadiseleri birçok farklı yer ve zamanda çok sayıda diplomatımızın katledilmesine neden olmuştur. 1980'lerin ikinci yarısında faaliyet gücünü büyük ölçüde kaybeden ASALA terör örgütü Türkiye'de PKK ile iş birliği yapmış ve bu iş birliği Bekaa ve Zeli kamplarında iki örgütün ortak kamp yaptıklarının ortaya çıkmasıyla kanıtlanmıştır. ASALA'nın Ermeni meselesi ile yaptığı en önemli etki konuyu tedhiş yoluyla uluslararasılaştırması olmuştur (Derman, 2014). ASALA'nın o dönem başta Rusya, İran, Suriye, Fransa ve özellikle Kıbrıs Rum kesimi ile olan ilişkilerine bakıldığında Türkiye'nin dış politikasındaki etkisi görülecektir. Bu bağlamda ASALA meselesi Türkiye için 1970-1985 arası dönemde ikili ve çok taraflı ilişkilerde bir karşı tez olarak ortaya çıkmıştır.

Dış Ermeniler ve Diaspora

Dış Ermeniler konusu çoğunlukla diaspora ile aynı zeminde kullanılıyor olsa da dış Ermenilerin tamamının diaspora ile doğrudan ortak bir tutum içinde olduğu söylenemez. Ancak bu sayının oldukça az olduğu da gerçektir. Bu bağlamda Ermeni meselesi ile ilgili olarak Türk dış politikasının karşısındaki en önemli konu diaspora meselesidir. Ermeni meselesinin uluslararasılaştırılması ve tanınması için en büyük çabayı diaspora göstermektedir. Bu bağlamda Türkiye ile doğrudan çatışma ve rekabet imkânı olmayan, coğrafi veya jeopolitik bir sorunu olma imkanının çok düşük olduğu Latin Amerika ülkesi Uruguay'ın 1965'te 1915 Ermeni olaylarını soykırım olarak tanımasının bir diaspora etkisi ile olduğu açıktır. Devam eden süreçte Güney Kıbrıs Rum Kesimi (1982), Arjantin (1993, 2003, 2004, 2005, 2006, 2007), Rusya Federasyonu (1995, 2005), Kanada (1996, 2000, 2004), Yunanistan (1996), Lübnan (1997, 2000), Belçika (1998), İtalya (2000), İsveç (2000, 2010), Vatikan (2000), Fransa (2001), İsviçre (2003), Slovakya (2004), Hollanda (2004), Polonya (2005), Almanya (2005), Venezüella (2005), Litvanya (2005), Şili (2007), Galler (2010), İskoçya (2010), Katalonya (2010), 1915 Ermeni olaylarını resmi olarak soykırım olarak tanıyan ülkeler olmuştur (Akgün ve Çemrek, 2010). Bu

ülkelerin geneline bakıldığında bunların Türkiye için ikili olarak büyük çaplı çatışma ve rekabet içinde olduğu ülkeler olmadıkları görülür. Bu durum Ermeni diasporasının etki gücünün Türk dış politikasına sınır koyduğu ve karşı tez ürettiği gerçeğini göstermektedir.

Buna ek olarak; daha ileri bir seviyede Fransa ve İsviçre gibi ülkeler 1915 olaylarının için soykırım olmadığı ifadelerine karşı cezai müeyyide uygulamaktadır. Yine Ermeni diasporasının etkin olduğu ABD'de her yıl 24 Nisan tarihinde ABD başkanının 1915 olayları için her yıl "soykırım" ifadesini kullanması çabası da sürmektedir (Akgün ve Çemrek, 2010). Özellikle 2022'de ABD Başkanı Biden'ın soykırım ifadesini kullanması da Ermeni diasporasının artan etkisini göstermiştir (Bkz. Stephan Pechdimaldji, President Biden Recognized a Genocide, Only to Allow Another One to Continue <https://www.newsweek.com/president-biden-recognized-genocide-only-allow-another-one-continue-opinion-1699382> adresinden 24.08.2022 tarihinde erişilmiştir).

Psiko-Politik Faktörler

Ermeni meselesinin psiko-politik yönü birçok aşamada göz ardı edilse de aslında Millet-i Sadıka olarak ifade edilen bir sosyal grubun günümüzde "öteki" bir politika üretmesi Türk dış politikası yapıcılarını için Ermeni meselesinin sorununun kaynağını ve çözümünü de belirli düzeylerde göstermektedir. Hem ASALA'nın ortaya çıkması hem de Ermeni diasporasının bu denli etkin ve yoğun bir mücadele vermesinin temelinde psiko-politik faktörlerin varlığı bir gerçektir.

Bu bağlamda Volkan'ın ifadesi ile mağdur olma psikolojisi Ermeni meselesindeki en önemli psikolojik etmendir. Mağdur psikolojisinde birey doğrudan kendisi soruna maruz kalmasa dahi yakınlarının bu duruma maruz kalmalarını bir motivasyon olarak kabul eder. Zaman çökmesi olarak da ifade edilebilen bu unsur Ermeni meselesinde Türkiye devleti ve Türk halkına yönelik olarak oluşan tepki ve nefretin 1915 Ermeni olaylarına doğrudan maruz kalanlarda daha az görüldüğü ancak bu kişilerin çocukları ve torunlarında artan bir şekilde geliştiği görülmüştür. Bu örnek üzerinden bakıldığında mağduriyetten mazuriyete dönüşen bir durum söz konusudur. Ancak bu mağduriyetin özü Nuh tufanından kurtulan Ermeni ataları olarak kabul edilen Hayk'lara kadar götürülmektedir ki bu durum 1915 olaylarının bu mağduriyetin devamı olduğu ve bir ulviyet atfedilmiştir.

Bu mağduriyet psikolojisinin bir adım sonrasında ise; patolojik unsurlarda bireyin kaybettiği kişileri geri getirmek için pazarlık içine girdiği ifade edilmektedir. Ermeni meselesi bağlamında konuya bakıldığında Ermenistan'ın ekonomik, askeri, teknolojik olarak zayıf bir devlet profili taşıdığı bilinmektedir. Bu bağlamda Türkiye ile sınır komşusu olması hem ekonomik açıdan hem de güvenlik açısından bir avantaja dönüştürülebilecek bir unsur olarak kabul edilir (Volkan, 1993). Ermenistan ve diasporanın rasyonel düşünmesi gerekirse Türkiye ile ilişkilerin normalleşmesi mantıklı ve makul görülmektedir. Ancak mağduriyet psikolojisi rasyonel düşünmenin önüne

geçmektedir. Bu bağlamda Türkiye ile ilişkilerin düzelmesi yas tutma gereklerini ortadan kaldıracak ve ruhsal bir kaybı beraberinde getirecektir. Bu açıdan bakıldığında Ermenistan'ın Türkiye'ye olan ekonomik ihtiyacı, ruhsal olarak tatmin olmanın gölgesinde kalmaktadır. Bu bağlamda sürekli yas tutma psikolojisi de izlenmektedir. Bu yaklaşım Türk dış politikasında Ermeni sorununun çözümüne yönelik çabaları da karşılıksız bırakmaktadır.

Grup kimliği kavramı ise; Ermenilerin bir sosyal grup olarak diasporanın söylem ve eylemleri merkezli hareket etmelerini ifade eder. Grupların temel özellikleri çoğunluğun kararlarının uygulandığı yapılar olmasıdır. Ermeni meselesinde de özellikle 2008'de Türkiye'nin Ermenistan'a yönelik başlattığı futbol diplomasisi girişimine Ermenistan'dan olumlu bir yanıt gelmesine rağmen Ermeni diasporasının etkisi ile girişim uzun döneme yayılma imkânı bulamamıştır. Bu bağlamda Ermenistan yönetimi de grup kimliği üzerinden politika yürütmek zorunda kalmış ve rasyonel karar alma imkânı bulamamıştır.

Ermeni Meselesinin Türkiye Dış Politikasını Etkileyen İç Faktörlere Etkisi

Türk dış politikasını etkileyen iç faktörler temelde ve indirgemeci bir yaklaşımla kamuoyu, ekonomi, güvenlik, coğrafya olarak sınıflandırılabilir (Efegil, 2012). Ermeni meselesi ile ilgili olarak bu faktörlerden özellikle ulus-devlet kimliği Türk olan ve çoğunluğu Müslüman olan kamuoyu etkisi büyük önem arz etmektedir. Bu bağlamda Türkiye'deki kamuoyunun Ermeni meselesine bakışı hem din ve etnik kimlik bağlamında Türk dış politikasının hareket yönünü önemli ölçüde belirlemektedir. Ekonomi konusu ise; Ermeni meselesinde diğer iç faktörlere göre nispeten daha az önem arz etmektedir. Bu bağlamda Ermenistan'ın ekonomik durumu göz önüne alındığında bu faktör Türkiye için bir avantaj olarak kabul edilebilir. Güvenlik konusu ise özellikle ASALA ile ilgili olarak Türkiye için önemli bir haline gelmiş, 1980 sonrası PKK'ya yönelik ASALA'nın destek vermesi ve ortak faaliyet yürütülmesi Ermeni meselesinde Türkiye'nin güvenlik sorunu olarak karşımıza çıkmaktadır. Ermenistan'ın 4T başlığı ile yürüttüğü ve içerisinde Türkiye'den toprak talebinin de olduğu politika hem Türk dış politikası hem de kamuoyu için bir kırmızı çizgidir.

Ermeni Meselesinin Türkiye'nin İkili ve Çok Taraflı Dış Politikasına Etkileri ve Açmazlar

Ermeni meselesi, Osmanlı'dan günümüz Türkiye'sine kalan bir miras olarak, Türkiye dış politikası için her dönem bir açmazı ifade etmiştir. (Bolat, 2014). Hem ikili hem de çok taraflı ilişkilerde bir karşı tez olarak öne sürülmüş ve politik bir çıkar aracı olarak uluslararası aktörlerce kullanılmıştır. Ancak Ermeni meselesinin açmazları yalnızca Ermenistan ve Ermeni tezlerini destekleyen ülkeler olarak görülmemelidir. Bu bağlamda Azerbaycan da Ermeni meselesinin bir diğer açmazını ifade etmektedir. Bu açıdan bakıldığında Ermeni meselesi Türk

dış politikası nazarında 3 farklı açmazı beraberinde getirmektedir. Bunlar; Türkiye-Ermenistan ilişkileri, Türkiye-Ermeni tezlerini destekleyen ülke ilişkileri, Türkiye-Azerbaycan ilişkileri olarak sınıflandırılabilir.

İlk olarak, Türkiye-Ermenistan ilişkilerindeki açmaz tarihin kimi dönemlerinde Ermenistan hükümetinin de yumuşama ve olumlu sayılabilecek girişimlerde bulunmasına rağmen Ermeni diasporasının etkisi ve grup kimliği psikolojisi ile uzun vadeli sonuçlara ve çözümlere evrilmemiştir. Bu bağlamda Ermeni meselesi ile ilgili olarak Türkiye, Sovyetlerin yıkılması sonrası Ermenistan'ın bağımsızlığını koşulsuz tanımış, yine Özal döneminde önemli diplomatik girişimlerde bulunulmuş ve özellikle Davutoğlu'nun Komşularla Sıfır Sorun politikası ekseninde üst düzey girişimlerde bulunulmuş hatta Sarp sınır kapısının dahi tekrar faaliyete geçirilmesi üzerine tartışmalar yapılmıştır. Bu noktada Türkiye hatırı sayılır girişimlerini her zaman sürdürmüştür. Ancak buna rağmen hali hazırda Ermenistan-Türkiye ilişkilerinde bir ilerleme yoktur. Bu bağlamda Türkiye için Ermeni meselesinin dış politika açmazlarından bir tanesi Ermenistan ile ilişkilerin ilerleyememesidir.

İkinci bir açmaz ise, Ermeni diasporasının etkisiyle Ermeni tezlerini destekleyen uluslararası aktörlerin Türkiye algılarıdır. Bu bağlamda özellikle Türkiye'nin Avrupa Birliği (AB), Avrupa Parlamentosu ile olan ilişkilerinde Ermeni meselesi her zaman bir gündem olarak varlığını korumaktadır. Öyle ki Avrupa Parlamentosu 2006 tarihli kararında Türkiye'nin Ermeni meselesinde geçmişle yüzleşmesi ve soykırımı kabul etmesi dahi ifade edilmiştir. Benzer şekilde Türkiye'nin özellikle Fransa, İsviçre gibi ülkelerle olan ilişkilerinde Ermeni lobisinin etkisiyle Ermeni meselesi Türkiye için her zaman taviz beklenen bir konu olarak görülmüştür. Ermeni meselesi Türkiye tarafından bir dönem Fransız ürünlerinin dahi boykot edilmesine ve Fransa ile ilişkilerin kırılma noktasına gelmesine neden olmuştur (Laçiner, 2008). Yine Belçika ve Hollanda'da milletvekili adaylığı olmak isteyenlere yönelik olarak 1915 olaylarını soykırım olarak tanıma şartı getirilmiştir (Laçiner, 2008). Özellikle Türkiye'nin Avrupa kurumları ve Avrupa ülkeleri ile olan ilişkilerinde Ermeni meselesi çoğunlukla insan hakları boyutuyla Türkiye'nin bir açmazı olarak karşımıza çıkmaktadır.

Üçüncü bir açmaz olarak Türkiye-Azerbaycan ilişkileridir. Bu noktada Türkiye'nin Ermeni meselesinde daha etkin ve yapıcı adımlar atması Azerbaycan ile olan ilişkilerinde en büyük sorunsal olarak karşımıza çıkmaktadır. Türkiye ve Azerbaycan'ın kimlik üzerinden kurdukları ikili ilişkiler aynı zaman Ermenistan'ın her iki ülke açısından da ortak "öteki" olarak görülmesi ve Türkiye ile Azerbaycan'ın Ermeni meselesinde ortak tutum sergilemesi gerektiği algısını oluşturmuştur. Bu bağlamda Karabağ meselesi bağlamında Ermenistan-Azerbaycan ilişkilerinin çözüme kavuşmaması Türkiye'nin Ermenistan ve Ermeni meselesi bağlamında ürettiği politikaların Azerbaycan'ın tepkisine yol açacağı yadsınamaz bir gerçektir. 10 Ekim 2009'da Türkiye ile Ermenistan arasında İsviçre'de başlayan protokoller sonrası hem Azerbaycan devlet düzeyinde hem de kamuoyunda

Türkiye'ye yönelik büyük tepkiler doğurmuştur. Azerbaycan tarafında, Türkiye'nin Ermenistan'ın işgal ettiği topraklardan çıkmadan bu düzeyde bir ilişki kurması Türkiye-Azerbaycan ilişkilerinin ruhuna aykırı olduğu ve bölgesel barış ve güvenliğin tehdit edildiği ifade edilmiştir (Laçiner, 2008).

Son olarak, konunun uluslararası hukukta devlet sorumluluğu ve soykırım iddiaları ve suç isnadının Türkiye'ye politik gayelerle dayatılması neticesinde Türkiye'nin birçok devlet ile olan ilişkilerinde soykırım suçunun öne sürülmesi önemli bir faktör olarak görülmektedir. Bu yönüyle Ermeni meselesi Türkiye'nin ikili ilişkilerinde zayıf nokta olarak görülmektedir. Özellikle kimi devletlerin parlamentolarında Ermeni meselesinin soykırım olarak kabul edilmesi ve soykırımın reddinin kanunla yasaklanması uygulamaları Türkiye için dış politika da açmaz olarak düşünülmektedir. Bu meselenin çözüm yolu da yine Ermenistan-Türkiye ilişkilerinin çözülmesi ve konuyu iki devlet-toplam arasında bir çözüme ulaşmasıdır. Türkiye'ye yönelik soykırım isnadı ile uluslararası sorumluluk altına girmesi çabası Türkiye için konunun uluslararası hukuk açmazını ifade etmektedir. Her ne kadar konu Türkiye için bir dava konusu haline gelmese de, müstakbel bir tehdit unsuru olarak kullanılmaktadır.

Özetle, Türkiye dış politikasında Ermeni meselesi, iç politikada karar alma süreçlerine etkisi, uluslararası politika ve uluslararası hukuk yönüyle önemli bir değişkeni ifade etmektedir. Türkiye'nin uluslararası ilişkilerine etkisi ile birçok farklı aktör ve faktörün dahil olduğu Ermeni meselesi, yine çok boyutlu ve kazan-kazan temelli politikalar ile çözümlenebilecektir.

Sonuç

Etnik sosyal gruplar dış politika analizinin konu edindiği birçok faktörden bir tanesini oluşturmaktadırlar. Bu durum özellikle anti-demokratik devletlerde, sosyal grupların özerklik veya bağımsızlık çabası içinde oldukları hallerde ya da ulus-devlet inşası sürecinde nicelik olarak küçük olan sosyal grupların asimile edilmeye ya da yok edilmeye çalışıldığı durumlarda daha çetrefilli bir boyuta evrilmektedir. Bu evrim süreci dış politikada mezkûr devlet için bir antitez olarak ortaya çıkmaktadır. Ancak asimilasyon sürecine maruz kalmayan, bağımsızlık veya ayrılıkçılık amacı gütmeyen ve demokratik kültürün işlediği devlet sistemlerinde bu sosyal gruplar devletin dış politika inşası sürecinde olumlu bir aktör olarak rol alabilmektedirler. İnşacı dış politika teorisi bağlamında düşünüldüğünde sosyal gruplar hem bir avantaj hem de bir dezavantaj olarak ilgili devletin karşısına çıkabilirler. Bu noktada temel tartışma, bu sosyal grupların taraf devlete aidiyet hissedip hissetmemeleri temelinde oluşmaktadır.

Ermeni meselesi, Türkiye de hali hazırda yaşayan Ermeniler bağlamında bir açmaz olarak görünmese de asıl sorun tarihsel bir ortak miras yaşayan ve tarihsel süreçte mağduriyetler yaşadığı üzerine politikalar üreten dış Ermeniler ve diaspora kaynaklı olarak ortaya çıkmaktadır. Bu mağduriyet psikolojisi üzerinden hem ASALA hem de

diaspora faktörünü kullanarak Türk dış politikasına tesir eden Ermeni meselesi Türkiye için bir sorun alanı olarak süregelmektedir. Yine psiko-politik faktörler kullanılarak mağduriyetlerin diri tutulması, bu mağduriyetlerin uluslararası kabul görmesi çabaları ve bu unsurun bir pazarlık faktörü olarak kullanılması Ermeni meselesinde Türkiye'nin karşı karşıya kaldığı konulardandır.

Ermeni meselesinde Ermenistan politikaları kaynaklı yaşanan dış politika açmazlarının yanında, Türk kimliği ve İslam üzerinden hem kamuoyunda hem de Azerbaycan özelinde oluşacak tepkiler de Türkiye'nin karar alma süreçlerinde esnek hareket kabiliyetini kısıtlamaktadır. Özellikle Türkiye-Azerbaycan ilişkilerinde Türkiye daha az rasyonel olduğu durumlarda dahi Azeri tezlerini desteklemek durumunda kalmaktadır.

Türkiye'nin ABD, Rusya, Fransa, AB gibi aktörlerle olan ilişkilerinde de Ermeni meselesi Türkiye için bir yaptırım unsuru olarak kullanılmaktadır. Genel olarak bakıldığında Ermeni meselesinin Türkiye'nin mutlak rasyonel temelli dış politika karar alma sürecine engel olduğu yadsınamaz bir gerçektir. Ancak bu noktada Türkiye hem bölgesel güvenlik hem de uluslararası yaptırım sorunu ile karşı karşıya kalmamak adına Ermeni sorununda uzlaşmacı ve diyalog merkezli politikalar üretmelidir. Özellikle Karabağ meselesinin muhtemel çözümü Türkiye'nin Ermeni meselesinde esnek hareket etmesine imkân verecektir. Bu bağlamda Türk dış politikasında Ermeni meselesinin eksileri Ermeni meselesini bir argüman olarak ortaya koyan aktörlere yönelik olarak karşı argüman oluşturma yolu ile dengelenmelidir. Ancak bu argüman her iki taraf için kazan-kazan temelli oluşturulmalıdır.

Extended Abstract

Introduction

Many factors affecting the national foreign policy decision-making process of states. One of these factors is internal socio-political system, too. There exists a multi-ethnic structure in this socio-political order and the impact of the minority ethnic groups on this order are extensive. In particular, the proportion of ethnic groups in total population, whether or not they demand independence, whether they are under the rule of democratic or anti-democratic government, and the tools used by these ethnic minority groups are of paramount importance in foreign policy decision-making process of multi-ethnic states. The means used by the ethnic minority groups to affect the decision-making process may also cover non-democratic methods including the activities of ethnic-based terrorist organizations. These organizations are an important factor in observing the impact of the internal socio-political structure on the foreign policy decision-making process. In order to attract the attention of the international system, these terrorist organizations are considered quite instrumental. The involvement of international actors significantly influences internal-foreign policy decision making processes. Therefore the existence of ethnic minorities and ethnic-based terrorist organizations can be one of the

effective tool for directing internal and external political orientations. In this context, the Armenian issue and ASALA have been the actors and factors that have had a significant influence on the history of the decision making process in Turkish foreign policy.

Ethnic social groups are one of the many factors that foreign policy analysis deals with. This situation evolves to a more complicated dimension, especially in anti-democratic states, when social groups strive for autonomy or independence, or when social groups that are small in quantity are tried to be assimilated or destroyed in the nation-state building process. This evolution process emerges as an antithesis to the aforementioned state in foreign policy. However, in state systems that are not exposed to the assimilation process, do not seek independence or separatism, and operate in a democratic culture, these social groups can play a positive role in the foreign policy-making process of the state.

Considered in the context of constructivist foreign policy theory, social groups can confront the relevant state as both an advantage and a disadvantage. At this point, the main debate is based on whether these social groups feel belonging to the state party or not.

Although the Armenian issue does not seem to be a dilemma in the context of Armenians currently living in Türkiye, the main problem arises from foreign Armenians and diaspora, who live a historical common heritage and produce policies on the victimization in the historical process. The Armenian issue, which affects Turkish foreign policy by using both ASALA and diaspora factors through this victimization psychology, continues as a problem area for Türkiye. Again, using psycho-political factors to keep the grievances alive, the efforts for international recognition of these grievances, and the use of this element as a bargaining factor are among the issues Türkiye faces in the Armenian issue.

In addition to the foreign policy dilemmas in the Armenian issue arising from Armenian policies, the reactions and discourses that will occur both in public and in Azerbaijan over Turkish identity and Islam also restrict Türkiye's flexible ability to act in decision-making processes. Especially in Türkiye-Azerbaijan relations, Türkiye has to support Azeri theses even if it is less rational.

The Armenian issue is also used as a sanction element for Türkiye in its relations with actors such as the USA, Russia, France, and the European Union. In general, it is an undeniable fact that the Armenian issue hinders Türkiye's foreign policy decision-making process based on absolute rationality. However, at this point, Türkiye should produce conciliatory and dialogue-centered policies on the Armenian issue in order not to face both regional security and international sanctions. In particular, the possible solution to the Karabakh issue will allow Türkiye to act flexibly on the Armenian issue. In this context, the cons of the Armenian issue in Turkish foreign policy should be balanced by creating a counter-argument against the actors who present the Armenian issue as an argument.

However, this argument should be built on a win-win basis for both sides.

Conclusion

Ethnic social groups are one of the many factors that foreign policy analysis deals with. This situation evolves to a more complicated dimension, especially in anti-democratic states, when social groups are striving for autonomy or independence, or when social groups that are small in quantity are tried to be assimilated or destroyed in the nation-state building process. This evolution process emerges as an antithesis for the state mentioned in foreign policy. However, in state systems that are not exposed to the assimilation process, do not seek independence or separatism, and operate in a democratic culture, these social groups can play a positive role in the foreign policy-making process of the state.

Although the Armenian issue does not seem to be a deadlock in the context of the Armenians currently living in Türkiye, the main problem arises from the foreign Armenians and the diaspora, who live a historical common heritage and produce policies on the victimization in the historical process. The Armenian issue, which affects Turkish foreign policy by using both ASALA and diaspora factors through this victimization psychology, continues as a problem area for Türkiye. Again, using psycho-political factors to keep the grievances alive, the efforts for international recognition of these grievances, and the use of this element as a bargaining factor are among the issues Türkiye faces in the Armenian issue.

As a result in addition to the foreign policy dilemmas in the Armenian issue arising from Armenian policies, the reactions that will occur both in public and in Azerbaijan over Turkish identity and Islam also restrict Türkiye's flexible mobility in decision-making processes. Especially in Türkiye-Azerbaijan relations, Türkiye has to support Azeri theses even when it is less rational. In general, it is an undeniable fact that the Armenian issue hinders Türkiye's absolutely rational-based foreign policy decision-making process. However, at this point, Türkiye should produce conciliatory and dialogue-centered policies regarding in the Armenian problem in order not to face both regional security and international sanctions. In particular, the possible solution of the Karabakh issue will allow Türkiye to act flexibly on the Armenian issue. In this context, the negativity created by the Armenian issue in Turkish foreign policy should be balanced by creating a counter-argument for the actors who present the Armenian issue as an argument against Türkiye. However, this argument should be built on a win-win basis for both parties.

Kaynaklar

1. Akgün, B. Çemrek, M. (2010). Türk dış politikasında Ermeni sorunu, SDE Analiz.
2. Aktürk, Ş. (2006). Etnik kategori ve milliyetçilik, Doğu Batı Dergisi, 38.
3. Arı, T. (2005). ABD'de lobciliğin dış politikaya etkisi ve Türk lobisi, Avrasya Dosyası, 11(2).

4. Arı, T. (2016). Uluslararası ilişkiler kuramları-I, T.C. Anadolu Üniversitesi Yayını No: 2645, Açık Öğretim Fakültesi Yayını No: 1612, Eskişehir.
5. Baharççek, A. (2000). Etnik terör ve etnik terörle mücadele sorunu, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 10(1).
6. Bayram, M. (2016). Ermenistan dış politikasında reelpolitikle psikopolitiğin çatışması: cumhurbaşkanlığı dönemleri bağlamında bir analiz, Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 2(3).
7. Bolat, M. (2014). I. Meşrutiyet'ten I. Dünya Savaşı'na Osmanlı Devleti Dış politikasının genel bir değerlendirmesi, Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 1(1).
8. Bowling, B., Parman, A., Coretta, P. (2003). Policing ethnic minority communities, retrieved from http://eprints.lse.ac.uk/9576/1/Policing_ethnic_minority_communities_%28LSERO%29.pdf in 15.05.2017.
9. Çevik, A. (2010). Politik psikoloji, Dost Kitabevi.
10. Çevik, S., "Zamanı 1915'te Durdurmak",
11. "<http://www.21yyte.org/kose-yazisi-yazdir/3852> adresinden 19.06.2017 tarihinde erişilmiştir.
12. Coşkun, B.B. (2012). Uluslararası ilişkilerde Kimlik ve Türk Dış Politikası, (ed)Ertan Efeğil, Rıdvan Kalaycı, dış politika teorileri bağlamında Türk dış politikası, Nobel Yayınları.
13. Derman, G.S. (2014). Ermeni meselesinin Türk dış politikasına etkisi, Yeni Türkiye, 60.
14. Dugis, V. (2009). "Domestic political structure and public influence on foreign policy, a basic model" Retrieved from https://www.academia.edu/1622920/Domestic_Political_Structure_and_Public_Influence_on_Foreign_Policy_A_Basic_Model in 10.05.2017
15. Efeğil, E. (2012), Türk dış politikası karar verme sürecini etkileyen faktörler, (ed) Ertan Efeğil, Rıdvan Kalaycı, Dış politika teorileri bağlamında Türk dış politikasının analizi, Cilt 1, Nobel Yayınları.
16. Erişen, C. (2014). Dış politika analizi, (Ed. A. Balcı ve Ş. Kardaş), Uluslararası İlişkilere Giriş, Küre Yayınları.
17. Fearon, D.J. (1998). Domestic politics, foreign policy, and theories of international relations, *Annu. Rev. Polit. Sci.*, 1.
18. Hasanaoğlu, İbrahim., "Propaganda, Lobcılık, Kamu Diplomasisi",
19. <http://akademikperspektif.com/2014/04/27/propaganda-lobcılık-ve-kamu-diplomasisi/> adresinden 10.05.2017 tarihinde erişilmiştir.
20. Heywood, A. (2011). The essentials of UK politics, Palgrave Macmillan, 2. Baskı.
21. Kurubaş, E. (2009). Etnik sorun-dış politika ilişkisi bağlamında kürt sorununun Türk dış politikasına etkileri, Ankara Avrupa Araştırmaları Dergisi, 8(1).
22. Kurubaş, E. (2008). Etnik sorun-devlet ilişkilerinin sorunsallaşması ve aktör tutumlarındaki açmazlar: Türkiye'deki Kürt sorunu örneği, *Liberal Düşünce*, 50.
23. Kurubaş, E. (2012). Kürt sorununun çözüm mantığını anlamak, zorluklar, zorunluluklar, idealler, Ankara Strateji Enstitüsü, Rapor No: 2012-2.
24. Laçiner, S. (2008). Ermeni sorunu, diaspora ve Türk dış politikası, USAK.
25. Oran, B. (2014), Azınlıklar nasıl oldu ?, Yasemin İnceoğlu-Savaş Çoban(der.), Azınlıklar, Ötekiler ve Medya, Ayrıntı Yayınları.
26. Özbay, F., "Ermeni Diasporası ve Türkiye-Rusya İlişkileri", TASAM, Stratejik Rapor No:5, http://www.tasam.org/Files/Icerik/File/ermeni_diasporasi_ve_turkiye-rusya_iliskileri_raporu_02a0014a-0cfb-4cc5-96e6-9382c2b03b53.pdf adresinden 15.05.2017 tarihinde erişilmiştir.
27. Özdemir, H. (2008). Uluslararası ilişkilerde güç: çok boyutlu bir değerlendirme, Ankara Üniversitesi SBF Dergisi, 63(3).
28. Pechdimaldji, Stephan, "President Biden Recognized a Genocide, Only to Allow Another One to Continue", Retrieved from <https://www.newsweek.com/president-biden-recognized-genocide-only-allow-another-one-continue-opinion-1699382> in 24.08.2022.
29. Saideman, M.S. (2002). Discrimination of international relations: analyzing external support for ethnic groups, *Journal of Peace Research*, 39(1).
30. Salehyan, I. Gleditsch, K.S., Cunningham, D.E. (2011). Explaining external support for insurgent groups", *International Organization*, 65.
31. Tayfur, M.F. (2012). Dış politika, (der. A. Eralp), Devlet ve ötesi, İletişim Yayınları, 7. Baskı, İstanbul.
32. Türkiye-Orta Asya İlişkileri, <http://www.mfa.gov.tr/turkiye-orta-asya-ulkeleri-iliskileri.tr.mfa> adresinden 15.05.2017 tarihinde erişilmiştir.
33. UN, *Minority Rights: International Standards and Guidance for Implementation*, 2010.
34. Usta, A., Etnik şiddet olgusu üzerine sosyo-psikolojik bir değerlendirme, *Polis Bilimleri Dergisi*, 11(2).
35. Wendt, A.(1992), Anarchy is what states make of it: the social construction of power politics, *International Organization*, 46(2).
36. Volkan, V.D. (1993). Politik psikoloji, Ankara Üniversitesi Rektörlüğü Yayınları, Ankara.
37. Yılmaz, M.E. (2010), Ethnic idetity and ethnic conflicts, *Akademik Bakış Dergisi*, 21.